

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Александров Денис Олександрович,
доцент кафедри соціальної роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор
психологічних наук, доцент;

Охріменко Іван Миколайович,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО УМОВ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах реформування правоохоронної системи України, зокрема становлення принципово нового інституту, яким із листопада 2015 року є Національна поліція, постає проблема ревізії системи кадрової політики загалом й оптимізації системи психологічного супроводження та підтримки процесу проходження служби працівниками поліції зокрема. Зазначене потребує дослідження психологічних чинників, які визначають успішність адаптації особистості до умов правоохоронної діяльності, адже врахування цих індивідуально-психологічних характеристик надає можливість не тільки вдосконалити процес комплектування, а й прогнозувати успішність входження фахівця у професійну діяльність.

Важливим напрямом, що відкривається завдяки дослідженню особистісних детермінант адаптації до умов професійної діяльності, є організація якісної сучасної спеціалізованої психологічної підтримки поліцейських під час проходження служби. Цей ракурс проблеми обумовлений стресогенним характером правоохоронної діяльності, що вимагає проведення спеціальних заходів, спрямованих на формування адаптивності поліцейських і розвитку стійкості щодо психотравматизації, для чого необхідно розробити відповідні психологічні програми підготовки, урахувавши позитивний світовий досвід.

У цьому контексті слід розглянути психологічні механізми професійної адаптації як фактичного вияву соціально-психологічної адаптації працівника поліції. Це надає можливість перейти до аналізу адаптації поліцейського на особистісному рівні, адже безпосередня професійна адаптація, ґрунтуючись на психофізіологічних і соціально-психологічних адаптаційних механізмах, належить, насамперед, до психологічних феноменів. Такий підхід до аналізу індивідуально-психологічних чинників професійної адаптації сприяє не тільки з'ясуванню сутності феномену становлення фахівця у професії, а й визначити особистісні фактори порушень механізмів адаптації, наслідком чого є виникнення професійної дезадаптації в усьому розмаїтті її виявів – від психічних, фізичних та поведінкових порушень до скорочення тривалості життя працівників поліції.

Необхідно чітко розмежувати адаптацію як процес і адаптованість як результат цього процесу. Зазвичай адаптацією (лат. *adaptare* – пристосовувати) вважають процес ефективної взаємодії організму із середовищем. Цей процес може відбуватися на біологічному, психологічному та соціальному рівнях. Водночас адаптивність є інтегративною характеристикою особистості, яка полягає в здатності пристосовуватися до обставин, що змінюються.

Професійна адаптація сучасного поліцейського ґрунтується на провідних механізмах соціально-психологічної адаптації, яка зумовлена психологічним і психофізіологічним рівнями адаптації. Соціономічний зміст діяльності поліції відводить важливе місце саме ефективності адаптації до соціальної взаємодії в тому професійному середовищі, у якому безпосередньо реалізується правоохоронна діяльність. Тому для успішної психічної адаптації до умов соціономічної діяльності необхідною є підтримка з боку професійної групи, можливість безперешкодної комунікації та здатність налагоджувати якісні міжособистісні стосунки у внутрішньому (з колегами) та зовнішньому (з об'єктами професійної взаємодії) контурі. Від ефективності мікросоціальної взаємодії такого складного та психологічно насиченого типу соціономічних професій, до яких належить і правоохоронна діяльність, істотно залежать відчуття приналежності до

професійної групи, засвоєння професійних ролей і відповідальності за результати діяльності.

Загалом професійна адаптація поліцейського тісно пов'язана з усіма рівнями психічної адаптації, вимагаючи для цього:

– підтримання психічного гомеостазу та цілеспрямованої поведінки (психічний рівень адаптації);

– адекватної взаємодії з іншими учасниками діяльності (соціально-психологічний рівень адаптації);

– оптимального балансу між психічними і фізіологічними адаптаційними процесами (психофізіологічний рівень адаптації).

Водночас професійна адаптація працівника поліції так само визначається стресовим характером правоохоронної діяльності. Стресові ситуації обумовлені екстремальним і напруженим характером правоохоронної діяльності, пов'язані з динамічністю розгортання подій, необхідністю швидкого прийняття рішень, передусім у випадках підвищеної відповідальності за правові наслідки прийнятого рішення, режимом, характером діяльності, що відбувається в умовах активного протистояння криміногенному середовищу. Наслідки професійного стресу можуть бути досить різноманітними – від порушень когнітивної сфери до порушень законності на тлі професійної деформації та суїциду серед поліцейських унаслідок постстресової дезадаптації.

Звісно, що розглядати професійну адаптацію працівника поліції слід комплексно, з огляду на соціально-психологічний рівень, адже професійна адаптація є процесом входження людини в професію та гармонізації її взаємодій з професійним середовищем.

Доцільно виокремити такі аспекти професійної адаптації:

а) психофізіологічний аспект – адаптація індивіда до фізичних умов професійного середовища;

б) професійний аспект – адаптація суб'єкта діяльності до службових завдань, виконуваних операцій, професійної інформації тощо;

в) соціально-психологічний аспект – адаптація особистості до соціальних компонентів професійного середовища.

Отже, професійно значущі якості особистості працівника поліції мають відображати психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні та професійні якості його адаптивності. Процес адаптації чинить безпосередній вплив на зазначені якості поліцейського, сприяючи розвитку особистісних

властивостей молодого фахівця, завдяки чому він легше та швидше пристосовується до умов правоохоронної діяльності.

Отже, професійну адаптацію працівника поліції аналізують:

а) як процес пристосування фахівця до динамічних умов професійного середовища, який характеризується певними просторово-часовими механізмами; б) як результат цього процесу, який визначається ступенем підсумкової адаптованості людини; в) як джерело новоутворень, що окреслено комплексом сформованих професійно значущих індивідуально-психологічних якостей фахівця.

Виокремимо критерії оцінювання психічної адаптації до умов певної професійної діяльності (зокрема правоохоронної), серед яких:

1) успішність діяльності (виконання трудових завдань, підвищення кваліфікації, ефективна взаємодія з членами групи й іншими особами);

2) здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу, й ефективно усувати загрозу (запобігання надзвичайним подіям);

3) виконання діяльності без суттєвих порушень фізичного та психічного здоров'я.

Наведені критерії варто доповнити ще й таким показником, як прийняття людиною своєї професійної ролі, адже ефективність професійної адаптації часто залежить від того, наскільки адекватно людина ідентифікує себе зі своєю професією. Ця самоідентифікація є показником задоволеності людини можливістю самореалізуватися в діяльності, а отже, й ефективності вищого рівня її професійної адаптації.

Саме тому важливого значення набуває психологічне супроводження проходження служби паралельно з підготовкою працівників поліції шляхом формування професійно значущих знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які сприятимуть їхній професійній адаптації. Проте для цього необхідно визначити психологічні механізми, які є детермінантами професійної адаптації сучасного поліцейського. Крім того, у структурі особистості працівника поліції слід урахувувати такі провідні ракурси, як значення індивідуально-психологічних професійно значущих якостей особистості, від яких залежить ефективність адаптації до професії під час інтеріоризації відповідних відносин, притаманних правоохоронній діяльності, а також зворотний вплив

умов цієї діяльності на подальші позитивні або негативні трансформації особистості поліцейського.

Андрєв Дмитро Володимирович, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

КОМУНІКАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ З ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ВЛАДИ МЕХАНІЗМАМИ НОВІТНІХ ЗМІ

Основною ознакою сучасної державної інформаційної політики, зокрема спроможності влади налагодити із суспільством дієву комунікацію, на думку науковців, є її досить складний механізм реалізації, висока швидкість впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і непрогнозований розвиток новітніх мас-медійних ресурсів. Передусім це стосується інтерактивних соціальних мереж, а також Інтернет-ресурсів, оскільки всі означені процеси знаходяться на стадії перманентного становлення [1, с. 54–56]. Саме електронні ЗМІ завдяки соціальній значущості відіграють провідну роль на шляху формування нового інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо ролі ЗМІ у забезпеченні легітимізації влади та налагодженні комунікації між владою та громадськістю дає підстави стверджувати, що динамічний розвиток і поширення впливу інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя стає вагомим чинником, що зумовлює послаблення впливу держави на розвиток вітчизняної інформаційної сфери.

Унаслідок глобальної інформатизації комунікаційно-правових відносин центр регулювання державної інформаційної політики з політичної площини поступово зміщується у сферу ліберальних відносин. Небезпека такої політики поетапного відсторонення держави від урегулювання проблемних питань розвитку інформаційних відносин полягає в тому, що нерегульованому ринку ЗМІ притаманні явища концентрації власності та монополізації, що, як не парадоксально, часто призводить до обмеження свободи слова та плюралізму думок.